

De koude oorlogswinters klimaatverandering?

Liefje was gek op schaatsen, op winterse taferelen. In Utrecht waren de grachten in de winter uiteraard regelmatig bevroren. De twee knieën, ten onrechte voetbalknieën genoemd belemmerden het schaatsen als bezigheid maar toch bleef ze het leuk vinden.

Vader Pieter buitte de koude uit door wat bij te verdienen en het slijpen van schaatsen. In diverse kranten vond ik advertenties terug.

Liefje hielp door mooie aanplakbiljetten te tekenen om bij de ingang van het bedrijf te plaatsen, billboards zouden we nu zeggen.

Vele jaren later werden haar drie kinderen allen hartstochtelijke schaatsliefhebbers.

Utrechts Nieuwsblad 24 januari 1942

OUDERWETSCH WINTERS

Eenige jaren geleden, wij hadden toen nog niet den feilen winter van 1939/40 gehad, hoorde men nogal eens de meening verkondigen, dat de ouderwetsche strenge winters zooals b.v. die van 1891, voor goed tot het verleden behoorden.

Men meende in die dagen van een voortgaande verslapping in de tegenstelling der jaargetijden te kunnen spreken: geen snikheer zomers meer, noch een barren winter, maar een eindeloos gekwakkel van eene jaargetijde in het andere. 'Weliswaar heeft de langdurige en hevige vorstperiode in den voorlaatsten winter dat gevoel van verlossing van de beruchte ijswinters eenigszins geschokt, maar bij velen is toch de meening blijven postvatten, dat ons die zg. ouderwetsche winters to de toekomst zouden worden gespaard, of tenminste tot de hooge zeldzaamheden zouden behooren.

Deze opinie, welke althans voor wat het laatste gedeelte betreft, ook door den huldigen winter wederom beschaamd dreigt te worden, is overigens niet van vandaag of gisteren. Toen immers van de zeven winters 1910—1916 slechts één een aaneengesloten vorstperiode had vertoond, dacht men precies hetzelfde, totdat de winter van 1917 plotseling weer een behoorlijk staaltje van zulk een ouderwetschen winter gaf.

Juist tot die dagen verscheen een uitvoerige studie van den bekenden Nederlandschen meteoroloog dr. Easton, over den regelmatig terugkeer van bepaalde periodes in de wintertemperatuur. Op grond van betrouwbare waarnemingsreeksen en tal van kronieken betoogde deze deskundige, dat bij al de wisselvalligheden in de wintertemperatuur toch een zekere regelmaat te onderkennen valt, welke alleen daarom op het eerste gezicht verborgen blijft, omdat de lengte van die periode zoo groot is, n.l. 89 jaar.

En bovendien, omdat binnen die schommeling nog een bonte afwisseling van koude en lauwe winters voorkomt. Negen-en-tachtig jaar is lang, heel wat langer dan „menschenheugenis" en het behoeft ons dus niet té verbazen, telkens to oude kronieken te lezen, dat deze of gene winter de strengste was, welken iemand zich maar herinneren kon, zonder dat daaruit ook maar eenigszins besloten mag worden, dat hij strenger was dan alle voorgaande winters. Hoe ouder de verhalen trouwens worden, des te meer kans men heeft dat de een of ander ze eenigszins aangedikt heeft.

Mede bij al de wisselvalligheden in de temperatuur, valt toch een zekere regelmaat te onderkennen, welke op het eerste gezicht verborgen blijft, omdat de lengte van die periode zoo groot is, namelijk 89 jaar.

Daarom wordt het dus een moeilijke taak, ook voor de tijden, waaruit ons in het geheel geen waarnemingen van temperaturen zijn overgebleven (de thermometers dateeren eerst uit het begin van de 18e eeuw), vergelijkingen te gaan maken, om te beslissen of er inderdaad in heel oude tijden, winters zijn voorgekomen, waarvan men zich thans geen voorstelling meer kan maken, of die aan een poolklimaat herinneren.

Het is deze moeilijke taak geweest, waaraan dr. Easton gedurende vele jaren al zijn beschikbaren tijd heeft gewijd en waarvan de uitkomsten in zijn werk: „Les hivers dans l'Europe Occidentale" (de winters in WestEuropa) zijn samengevat. Hetgeen daarin is afgeleid uit zuiver thermometer-waarnemingen gaat niet verder terug dan tot 1757, maar daarnaast heeft dr. Easton nog gezocht naar een klasse-indeeling van alle winters variaf 1205 en bovendien uit oude kronieken nog merkwaardige winters aangeteekend, teruggaand tot 396 vóór Christus.

Bij gebrek aan temperatuur-waarnemingen moest daarbij natuurlijk vooral aandacht gewijd worden aan het meest in 't oog vallend winterverschijnsel, n.l. het bevriezen van het water. Anders gezegd: het voorkomen van sneeuw en ijs, het vastraken van rivieren en het dichtvriezen van meren. Uit die gegevens zou dan moeten blijken, of de strenge „ouderwetsche winters" inderdaad vroeger veelvuldiger waren dan thans en ook, of er soms winters voorkwamen van een strengheid, welke in latere jaren niet meer werd ondervonden. ...

Welnu, uit de waarnemingen en statistieken van dr. Easton blijkt, dat zulks het geval is. Vanaf 1205 komen

de allerstrengste winters voor onder de jaartallen:

1408, 1435, 1565, 1608, 1709 en 1830;

de zeer strenge onder de jaartallen 1205, 1225, 1236, 1306, 1364,

1423, 1514, 1571, 1595, 1621, 1658, 1740, 1784, 1789, 1795, 1880 en 1891.

Een en ander dus zéér onregelmatig, maar in geen geval zóó, dat er een duidelijke vermindering per eeuw uit zou blijken.

Een met ander kan men dus gerust zeggen, dat de ouderen, die thans leven, in den winter van 1891 en het jonge geslacht, dat den winter van 1939/40 heeft doorgemaakt, in hun tijd een wintertje hebben beleefd, dat de vergelijking met de meeste „ouderwetsche winters" goed kan doorstaan. En mede, dat dergelijke winters in lang vervlogen tijden evenmin veelvuldig waren als tegenwoordig. Nu wij toch bezig zijn met een winterpraatje, is het den lezer misschien niet onwelkom, dat wij hier aan de hand van de onderzoekingen van dr. Easton en tevens de beschouwingen van prof. dr. E. v. Everdingen 1) nog eenige interessante gegevens omtrent de strenge winters in het algemeen mededeelen.

In de eerste plaats dan blijkt, dat de laagste temperaturen gewoonlijk omtrent den 15den Januari voorkomen. Van de 23 door dr. Easton geregistreerde strenge en zeer strenge winters blijkt speciaal de Januari-maand, die 17 maal op het lijstje voorkomt, de koudeperiode bij uitstek. De Februari-maand heeft in die reeks van 23 vijftien maal vermelding, terwijl December, de officiële „winter-maand", maar in 13 van de 23 gevallen als strenge vorstperiode staat genoteerd.

Slechts ta van de 23 strenge winters strekte de vorstperiode zich over alle drie de maanden Dec, Jan. en Februari uit.

De maand Maart kwam er maar tweemaal met abnormaal lage temperaturen in in voor. Behalve de reeks van eerder genoemde strenge winters uit de 15e—19e eeuw, kunnen nog de navolgende jaren met strenge ,vorstperiode uit de 20e eeuw gesignaleerd worden: 1917, 1919, 1926, 1929 en 1939/40.

Wat de lange winters betreft, als zoo- danig moeten worden aangemerkt die van 1408, toen de vorst duurde van 11 November —30 Januari en daarna opnieuw van 15 Februari tot April, althans in het Oosten;
voorts de winter van 1830, toen de koude duurde van 14 November tot 22 Februari, met slechts weinige dagen onderbreking.

Overigens mag ook de winter van 1939/40 gerust onder de lange, evengoed als onder de strenge winters gerekend worden.

Tenslotte zij nog opgemerkt, dat het met mogelijk is op grond van statistieken als hierboven genoemd, een Verwachting voor een bepaalden winter uit te spreken. Terwijl ook de z.g „voorteekenen", waaruit de volksmond zoo welig profeteert, in de meeste gevallen geen betrouwbare maatstaf voor een al of niet kouden winter vormen. In weerwil van de vele niet onaardige rijmpjes, welke daarover in omloop zijn. 1).